

Joanna Duda*, Mariusz Kudełko*

Źródła finansowania inwestycji proekologicznych małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce

---

1. Wprowadzenie

Sektor technologii związanych z ochroną środowiska postrzegany jest na świecie jako jeden z najbardziej dynamicznie rozwijających się obszarów gospodarki. Podobnie jak branża technologii informatycznych i komunikacyjnych reprezentuje on duży potencjał innowacyjny i gospodarczy. Wielkość rynku produktów i usług prośrodowiskowych jest trudna do oszacowania. O jego skali i dynamice rozwoju świadczyć może poziom i zmiany nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska. Pozwalają one na określenie potencjału rozwoju rynku produktów i usług proekologicznych.

W wielu krajach wysoko uprzemysłowionych obserwowany jest wzrost wydatków inwestycyjnych na ochronę środowiska. Jako przykład można wskazać USA czy Japonię, gdzie rynek proekologiczny rozwija się dwukrotnie szybciej niż cała gospodarka [11]. Natomiast jeśli chodzi o Unię Europejską, jak podają najnowsze dane Eurostatu, istnieją duże dysproporcje między krajami starej i nowej UE. W krajach UE-15 wydatki na inwestycje ekologiczne są dziesięciokrotnie wyższe niż w krajach UE-27.

Sektor usług ochrony środowiska to tylko jeden z kilku elementów tworzących rynek produktów i usług proekologicznych. Poza nim rynek ten tworzą gospodarstwa domowe oraz sektor publiczny. W Polsce największe nakłady na ochronę środowiska ponoszą właśnie gospodarstwa domowe (53%), natomiast

---

* Akademia Górniczo-Hutnicza, Wydział Zarządzania, Katedra Zarządzania Organizacjami, Kadrami i Prawa Gospodarczego.

udział sektora usług ochrony środowiska wynosi ok. 34,7%, a sektora publicznego – 11,5% [9].

Innowacyjność podejmowanych przedsięwzięć jest jednym z podstawowych źródeł budowania przewagi konkurencyjnej w globalnej gospodarce, co przejawia się wprowadzaniem na rynek innowacyjnych produktów. W obliczu wyczerpywania się nieodnawialnych zasobów naturalnych duży potencjał tkwi we wdrażaniu innowacji proekologicznych. Realizacja działań o charakterze proekologicznym wymaga zastosowania rozwiązań innowacyjnych, które w mniejszym stopniu ingerują w środowisko i przynoszą również wymierne korzyści ekonomiczne. Dlatego też w niniejszym artykule na podstawie badań PKPP Lewiatan oraz badań własnych, podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy polski sektor MSP realizuje innowacyjne inwestycje proekologiczne.

2. Proekologiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorstw

Polskie przedsiębiorstwa postrzegają ochronę środowiska przede wszystkim jako dodatkowe koszty zmniejszające ich konkurencyjność, a obciążenia biurowe, którym muszą sprostać, wymagają od nich zaangażowania dodatkowych sił i środków. Wiele firm nie zdaje sobie sprawy z tego, w jakim stopniu ich działalność wpływa na środowisko, a większość przedsiębiorstw jest przekonana, że ich działalność ma mały wpływ lub w ogóle nie wpływa na środowisko. Działania związane z ochroną środowiska postrzegane są głównie przez pryzmat coraz bardziej skomplikowanych przepisów i wynikających z nich obowiązków dla przedsiębiorców. Nie dostrzega się korzyści społecznych wynikających z realizacji programów poprawiających stan środowiska przyrodniczego. Jest to poniekąd zrozumiałe, gdyż korzyści te są często trudno identyfikowane, a jednocześnie nie mają bezpośredniego przełożenia na wymierne efekty dla firm je realizujących. Niemniej jednak w dłuższej perspektywie, wraz ze wzrostem świadomości społecznej, podejmowane działania mogą przyczynić się do poprawy ich wizerunku, a tym samym wzrostu ich pozycji rynkowej.

Biorąc to pod uwagę, zgodnie z zasadą maksymalizacji korzyści społecznych, istniejący system przepisów z zakresu ochrony środowiska ma za zadanie wymuszenie całego szeregu zachowań proekologicznych w przedsiębiorstwach. Niestety organy kontrolne koncentrują swoją uwagę przede wszystkim na dużych firmach, których działalność w znacznie większym zakresie niekorzystnie oddziałuje na środowisko przyrodnicze. Ma to zresztą swoje uzasadnienie jako bardziej skuteczny, a zarazem efektywny sposób zmniejszenia presji środowi-

skowej. Należy jednak pamiętać, iż realizacja przedsięwzięć proekologicznych w małych firmach może także przyczyniać się do poprawy stanu środowiska przyrodniczego, przede wszystkim w skali lokalnej. Biorąc pod uwagę dużą liczbę tego typu przedsiębiorstw, pozytywne efekty środowiskowe mogą wykraczać poza ich wymiar lokalny, stając się jednym z kluczowych elementów polityki środowiskowej państwa.

W przypadku dużych przedsiębiorstw aparat państwowy wypracował skuteczne sposoby i środki egzekwowania odpowiednich norm czy przepisów ekologicznych. Skuteczność aparatu kontrolnego, określana wielkościami redukcji emisji zanieczyszczeń do powietrza, wód i gleby jest tutaj stosunkowo wysoka. W przeciwieństwie do tego, opracowanie i egzekwowanie odpowiednich przepisów środowiskowych dotyczących małych i średnich przedsiębiorstw nie jest zadaniem łatwym. W związku z tym MSP w Polsce mają kłopoty z wypełnianiem swoich obowiązków wynikających z prawa ochrony środowiska. Najczęściej również nie są one w stanie nadażyć za ciągle zmieniającymi się przepisami.

W związku z tym istnieje potrzeba udzielenia im wsparcia nie tylko w zakresie realizacji inwestycji proekologicznych, ale także zwiększenia ich świadomości ekologicznej. Wzrost wielkości niezbędnych środków finansowych w przypadku tego typu działań można zaobserwować szczególnie po wstąpieniu Polski do UE, gdyż jest to jeden z ważniejszych priorytetów polityki UE. Drugi kierunek w dłuższej perspektywie może się przełożyć na większe niż do tej pory zaangażowanie prośrodowiskowe MSP. Jak dotąd rządowe programy wsparcia w tym zakresie okazywały się mało efektywne, ponieważ brak im było spójności i elastyczności w dostosowaniu się do rzeczywistych potrzeb MSP i warunków ich funkcjonowania. Wstąpienie Polski do UE pozwoliło zwiększyć pulę krajowych środków pomocowych o kwoty, które umożliwiają realizację programów skierowanych specjalnie do MSP. Są to zarówno niewielkie przedsięwzięcia racjonalizujące zużycie wody, ograniczające powstawanie i gromadzenie odpadów, prowadzące do poprawy najbliższego otoczenia firmy, jak i projekty inwestycyjne realizowane na dużą skalę. Do kluczowych czynników odpowiedzialnych za sukces takich przedsięwzięć należy zaliczyć:

- odpowiedzialność firm za swój program zarządzania środowiskiem i planowanie działań w tym kierunku;
- dokładne monitorowanie zmian oddziaływania na środowisko;
- wnikliwa analiza kosztów i korzyści podejmowanych przedsięwzięć;
- stałe motywowanie do realizacji istniejących oraz podejmowania nowych działań proekologicznych;
- stałe doskonalenie, wykorzystujące przykłady osiągniętych sukcesów i doświadczenia innych.

3. Działalność inwestycyjna polskiego sektora MSP w latach 1999–2008

W latach 1999–2008 działalność inwestycyjną realizowało średnio ok. 50% przedsiębiorców, a w 2009 roku ze względu na kryzys gospodarczy aż 70% przedsiębiorców nie prowadziło żadnych działań inwestycyjnych. Co prawda z badań przeprowadzonych przez PKPP Lewiatan w 2008 roku wynika, że większość respondentów nie odczuła skutków kryzysu, jednak przedsiębiorcy obawiali się go w najbliższej przyszłości, dlatego też powstrzymali się od działań inwestycyjnych. Jako główne przyczyny niepodejmowania działań inwestycyjnych przedsiębiorcy podawali: słabą koniunkturę gospodarczą, niewykorzystane zasoby techniczne, brak strategii rozwoju oraz ograniczony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania [5].

Spośród grupy przedsiębiorstw, które realizowały działania inwestycyjne, w okresie poprzedzającym przystąpienie Polski do UE, ponad 60% małych i średnich przedsiębiorców inwestowała w komputery i systemy komputerowe. Te decyzje inwestycyjne wydają się uzasadnione, ponieważ ponad 50% przedsiębiorstw w analizowanym okresie nie posiadała systemów komputerowych ani dostępu do internetu. Przedsiębiorcy kupowali również maszyny i urządzenia produkcyjne zarówno nowe, jak i używane. W roku 2004 inwestowano także w kupno maszyn i urządzeń o podobnych parametrach produkcyjnych, rozwój sieci sprzedaży, poprawę jakości oferowanych usług, zakup nowoczesnych maszyn i urządzeń produkcyjnych. Przedsiębiorcy kupowali również grunty, szkolili pracowników, modernizowali infrastrukturę biurową oraz inwestowali w celu zmniejszenia kosztów prowadzenia działalności. Czynnikiem motywującym do podjęcia wymienionych inwestycji była przede wszystkim chęć podołania wzmożonej konkurencji na rynku unijnym. Wyraźną zmianę struktury inwestycji można zauważyć od roku 2005. Przedsiębiorcy z myślą o konieczności konkurowania na wspólnym rynku UE zmienili profil inwestycji. Większość z nich zaczęła inwestować w nowe maszyny i urządzenia produkcyjne z myślą o wprowadzaniu na rynek nowych produktów. Wyniki badań przedstawiono w tabeli 1.

Jak wynika z zaprezentowanych w tabeli 1 danych, większą część inwestycji, zarówno w 2004 jak i 2005 roku, w analizowanym sektorze stanowiły inwestycje w zakup maszyn i urządzeń o charakterze produkcyjnym. Podkreślić należy, że w 2005 roku $\frac{3}{4}$ stanowiły inwestycje o szeroko rozumianym charakterze innowacyjnym. Ponadto przedsiębiorcy zaczęli inwestować w badania i rozwój (3,7%), podczas gdy rok wcześniej tego typu inwestycji nie podjęto. Jak wynika z przedstawionych wyników badań, nakłady na B+R nie są, ale i nie muszą być, głównym kierunkiem inwestycji w sektorze MSP, choćby ze względu na małą skalę produkcji i duże koszty prowadzenia takich badań. Pomiędzy rokiem 2004

a 2005 można zaobserwować wzrost (choć niewielki) odsetka przedsiębiorstw realizujących inwestycje w ochronę środowiska, co niewątpliwie jest związane z rozszerzeniem się rynku unijnego i koniecznością dostosowania do przepisów w tym zakresie oraz wysokiej wrażliwości klientów unijnych na ten aspekt (tab. 2).

Tabela 1

Struktura inwestycji w sektorze MSP w Polsce, w latach 2003–2006

Rodzaj inwestycji	Odsetek firm, %			
	2003	2004	2005	2006
Zakup maszyn i urządzeń ze względu na nową technologię	–	–	32,0	29,3
Wprowadzenie nowych produktów i usług	–	–	30,1	24,3
Zakup maszyn i urządzeń o podobnych parametrach w celu zwiększenia produkcji	42	44	28,1	34,3
Używane maszyny i urządzenia	23,5	–	–	–
Wymiana starych maszyn na nowe o podobnych parametrach i wydajności do dotychczasowych	–	–	27,9	20,1
Modernizacja środków transportu	41,5	8,1	27,9	23,6
Poprawa jakości oferowanych dóbr/usług	–	13,9	25,9	30,6
Budowa /zakup budynków/ magazyny/hale produkcyjne	24,5	–	22,4	18,4
Rozwój sieci sprzedaży	–	4,3	21,2	10,7
Informatyzacja firm	59	7,6	20,5	14,6
Modernizacja infrastruktury biurowej	–	3,0	14,9	–
Szkolenie pracowników	–	0,9	11,1	–
Zmniejszenie kosztów prowadzenia działalności	–	4,3	10,2	–
Zakup gruntów	–	–	9,1	–
Badania i rozwój	–	0,0	3,7	6,9
Modernizacja systemu zarządzania	–	0,1	2,3	–
Działania na rzecz ochrony środowiska	–	0,0	1,9	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [6, 7, 10]

Tabela 2
 Nakłady na ochronę środowiska w 2005 roku, w sektorze MSP

Wyszczególnienie	Rok	Znaczny wzrost	Wzrost	Bez zmian	Znaczny spadek
Nakłady na ochronę środowiska	2005	8,2 %	28,5%	0,8%	71,2%
	2004	5,1%	22,1%	0,2%	72,4%
Wprowadzanie nowych produktów na rynek	2005	32,0%	36,2%	1,4%	30,4%
	2004	28,8%	30,4%	0,9%	39,9%
Inwestycje w B+R	2005	11,4%	30,7%	2,6%	54,7%
	2004	9,6%	25,7%	2,5%	62,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [6]

Od 2007 roku można zauważyć spadek udziału przedsiębiorstw zainteresowanych inwestycjami w innowacje, co przejawia się w malejącej liczbie inwestujących w maszyny i urządzenia ze względu na nową technologię (tab. 3). Powodem rezygnacji z innowacyjnych i zarazem kosztownych inwestycji mógł być mały popyt na rynku polskim na produkty innowacyjne. Wynika to z faktu, iż większość polskich konsumentów przy podjęciu decyzji o zakupie kieruje się ceną.

Jak wynika z danych zaprezentowanych w powyższej tabeli, zainteresowanie inwestycjami o charakterze proekologicznym było tylko chwilowe, związane z akcesją Polski do UE. Przedsiębiorcy obawiali się, że będą zmuszeni do szybkiego dostosowania się do przepisów unijnych w tym zakresie, stąd też w 2005 roku zwiększył się odsetek przedsiębiorców realizujących tego typu inwestycje.

Jednak przystąpienie Polski do UE spowodowało, że istniejący w Polsce system prawny odnoszący się do kwestii ochrony środowiska przybrał dość złożoną strukturę. W skład źródeł prawa powszechnie obowiązującego weszły bowiem, poza aktami prawa krajowego, również akty prawa unijnego w postaci dyrektyw, rozporządzeń oraz decyzji.

W hierarchii aktów prawnych kluczowe znaczenie posiadają dyrektywy, które są wiążące dla państwa członkowskiego, zostawiając władzom krajowym wybór form i metod prowadzących do osiągnięcia wyznaczonego dyrektywą celu. Dyrektywa do swego oddziaływania wymaga implementacji do krajowego prawodawstwa i powinna znaleźć odzwierciedlenie w akcie prawa krajowego. Dotychczasowe przepisy nie wymuszają jeszcze na przedsiębiorcach z sektora MSP tego typu inwestycji. Niemniej jednak przedsiębiorcy powinni analizować dyrektywy odnoszące się do kwestii ochrony środowiska, ponieważ pozwoli im to na określenie kierunku przyszłych zmian polskiego prawa ochrony środowiska.

Tabela 3

Struktura inwestycji w polskim sektorze MSP w latach 2007–2010

Rodzaj inwestycji	Odsetek przedsiębiorstw, %		
	2007–2008	2009	plan na 2010
Zakup maszyn i urządzeń ze względu na nową technologię	21,9	21,5	21,5
Zakup maszyn i urządzeń o podobny parametrach produkcyjnych	17,9	18,6	18,6
Budowa lub zakup budynków	14,9	10,8	10,8
Wymiana maszyn/urządzeń na podobne	10,0	9,0	9,0
Modernizacja środków transportu	8,4	6,6	6,6
Poprawa jakości	7,4	7,4	7,4
Wprowadzanie nowych produktów	5,1	4,4	4,4
Dywersyfikacja działalności	3,8	1,9	1,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [8]

4. Źródła finansowania inwestycji w polskich MSP

MSP w Polsce napotykać na wiele barier utrudniających im prowadzenie działalności zarówno operacyjnej, jak i inwestycyjnej. Jedną z poważniejszych jest bariera kapitałowa, która ogranicza finansowanie kosztownych inwestycji innowacyjnych, w tym również inwestycji proekologicznych. Jak wynika z danych Eurostatu, istnieją wyraźne dysproporcje w wydatkach na ekologię w krajach nowej i starej UE. Kraje członkowskie starej Unii na działalność inwestycyjną w tym zakresie wydają ponad 42 mld euro, a kraje członkowskie nowej UE 4,3 mln euro. Spośród krajów Europy Środkowowschodniej najwięcej w ekologię inwestują: Słowacja i Czechy (ponad dwukrotna średnia unijna). W Polsce można zauważyć tendencję malejącą. W roku 2001 wszystkie wydatki poniesione przez przedsiębiorstwa polskie wyniosły 1,09% PKB, a w roku 2005 stanowiły tylko 0,74% PKB, co plasowało Polskę na poziomie średniej unijnej [3].

Wydatki poniesione na inwestycje w tym zakresie są proporcjonalne do wielkości przedsiębiorstwa. Im większe przedsiębiorstwo, tym większe nakłady na inwestycje. Nadmienić jednak należy, że najczęściej zainwestowały te przedsiębiorstwa, które zidentyfikowały wpływ własnej działalności na środowisko jako duży lub bardzo duży (tab. 4).

Tabela 4 Wydatki poniesione na inwestycji proekologicznych w polskim sektorze MSP¹

Wydatki, zł	Odsetek przedsiębiorstw, %			
	średnie	małe	mikro	ogółem
Do 100 000	23	50	79	76
Od 100 000 do 1 mln	69	27	11	12
Pow. 1 mln	3	11	0	1
Nie wiem	5	13	11	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [9]

Spośród wszystkich firm, które wdrożyły innowacje, aż 70% z nich określiła je jako innowacje ograniczone do ich firmy. Dotyczyło to zwłaszcza firm średnich, zajmujących się produkcją. Co dziesiąta firma wprowadziła innowacje w skali swojej branży, a tylko 7% w skali regionu, 6% w skali kraju, na skalę europejską 1% i 4% firm usługowych na skalę światową. Wyniki badań przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5

Skala wdrożeń innowacji proekologicznych

Wyszczególnienie	Struktura branżowa MSP, %			
	Usługi	Budownictwo	Przemysł	Ogółem
W skali firmy	64	68	75	69
W skali regionu	3	17	10	7
W skali branży	11	7	9	10
W skali kraju	8	4	5	6
Na skalę europejską	8	–	–	1
Na skalę światową	8	–	–	4
Nie wiem	4	4	1	3

Objaśnienie: Próba badawcza: n-376 (w przemyśle n = 212, w budownictwie n = 46, w usługach n = 117)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [9]

¹ Pytano tylko te firmy które wdrożyły innowację proekologiczną w ciągu ostatnich trzech lat.

Jak wynika z przedstawionych danych, większość polskich MSP w dotychczasowej działalności nie wprowadzała innowacji proekologicznych. Ci przedsiębiorcy, którzy podjęli już takie działania ograniczali się, przede wszystkim, do skali lokalnej lub własnej branży. Jako powód braku aktywności na tym polu przedsiębiorcy podawali brak środków finansowych oraz twierdzili, że ich działalność nie wymaga tego typu przedsięwzięć. Ponadto wskazywano jeszcze na: brak dostatecznej infrastruktury technicznej, brak wiedzy na temat dostępnych technologii informacyjnych oraz brak zasobów ludzkich dostępnych w firmie (tab. 6).

Tabela 6

Przyczyny niepodejmowania inwestycji proekologicznych

Wyszczególnienie	Struktura przedsiębiorstw, %			
	średnie	małe	miko	ogółem
Brak środków finansowych	32	25	16	16
Brak wiedzy o innowacjach	5	10	7	7
Brak zasobów ludzkich w firmie	6	9	7	7
Specyfika branży nie wymaga takich inwestycji	62	69	71	71
Brak dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania	22	9	14	14
Brak dostępu do zew. źródeł wiedzy	9	7	4	4
Brak infrastruktury technicznej	10	5	8	8
Inne	1	2	1	1
Nie wiem	2	1	1	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie [9]

Z danych zaprezentowanych w powyższej tabeli wynika, że ok. 70% respondentów, bez względu na wielkość przedsiębiorstwa, nie podejmuje inwestycji proekologicznych, gdyż uważa, że specyfika ich branży nie wymaga takich inwestycji. Można zatem wnioskować, że jedną z głównych przyczyn braku proekologicznych inwestycji w sektorze MSP, oprócz ograniczonych możliwości finansowych, jest brak świadomości wśród przedsiębiorców dotyczących takich zmian.

W związku z tym, że przedsiębiorcy mają problemy z pozyskaniem zewnętrznych źródeł finansowania, aż 70% z nich w całości finansuje inwestycje ze środków własnych (tab. 7). W latach 1999–2009 głównym źródłem finansowania inwestycji był kapitał własny pochodzący z zysku zatrzymanego i kapitału wniesionego

przez właścicieli. Drugim źródłem finansowania był kredyt bankowy. W latach 1999–2000 większy odsetek przedsiębiorców korzystał z tego źródła, jednak z czasem banki zaczęły zaostrzać kryteria przyznawania kredytów, głównie ze względu na dużą liczbę kredytów straconych oraz duży odsetek szczególnie firm młodych, funkcjonujących krócej niż jeden rok, które zmuszone były zakończyć prowadzenie działalności gospodarczej. Można również zaobserwować coraz mniejsze zainteresowanie przedsiębiorców leasingiem. Strukturę finansowania inwestycji w polskim sektorze MSP przedstawia tabela 7.

Tabela 7

Źródła finansowania działalności polskiego sektora MSP w latach 1999–2009

Wyszczególnienie	Odsetek firm, %					
	1999/ 2000	2004	2005	2006	2007	2009
Kapitały własne w tym zysk zatrzymany	76	86	69,1	73,1	72,6	64,8
Kredyt bankowy	38	14,2	16,6	12,7	17,4	17,7
Leasing	24	12,6	10,5	9,0	6,9	8,3
Fundusze UE	0	4,6	1,4	1,9	1,9	7,3
Inne	0	0	2,4	3,3	1,2	1,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [1, 6, 8, 10]

W analizowanym okresie można zauważyć wzrost zainteresowania przedsiębiorców środkami pochodzącymi z funduszy unijnych. Początkowo przedsiębiorcy podchodzili bardzo sceptycznie do możliwości pozyskania tych środków. Większość z nich nawet o nie nie aplikowała (ponad 95%). Jednak w roku 2009, w porównaniu z rokiem 2007, zainteresowanie tą formą współfinansowania inwestycji wzrosło bardzo istotnie – o prawie 15% (tab. 8). Wzrosła znacząco liczba przedsiębiorstw składających wnioski [14].

Do innych barier związanych z finansowaniem działalności ekologicznej przedsiębiorcy zaliczyli także: częste zmiany przepisów (30%), niejasność przepisów (23%) oraz sprzeczność przepisów krajowych i europejskich (17%). Jednocześnie co czwarta firma nie potrafiła wskazać żadnych barier, ale ta sytuacja dotyczyła tych respondentów, którzy byli przekonani o braku wpływu swojej działalności na środowisko. Tylko 7% firm jest przekonanych o braku barier. Wyniki badań zamieszczono w tabeli 9.

Tabela 8

Odsetek małych i średnich przedsiębiorstw korzystających z funduszy unijnych w latach 2004–2009

Wyszczególnienie	Korzystanie z funduszy unijnych, %				
	2004	2005	2006	2007	2009
Znaczny wzrost współfinansowania ze środków unijnych	3,6	2,7	2,1	3,0	17,9
Bez zmian	7,9	16,9	9,8	11,8	11,3
Znaczny spadek	0,2	0,6	0,0	0,5	0,9
Nie dotyczy	88,2	79,8	88,1	84,6	69,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [8]

Tabela 9

Bariery ograniczające inwestycje proekologiczne w polskim sektorze MSP²

Bariery	Odsetek respondentów, %			
	średnie	małe	mikro	ogółem
Częste zmiany przepisów	65	40	30	30
Niezrozumiałe przepisy/normy	18	28	23	23
Sprzeczność przepisów krajowych i europejskich	15	19	17	17
Zachowanie norm emisji substancji trujących	43	12	13	14
Wysokie koszty	1	2	1	1
Brak barier	1	2	6	6
Inne	2	3	4	4
Nie wiem	3	15	21	21

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [9]

Jak wynika z powyższych danych, najwięcej firm stwierdziło, że w ich opinii, największą barierą są częste zmiany przepisów. Natomiast koszty stanowią nieistotne ograniczenie.

² Respondent mógł wskazać dwie bariery.

5. Działalność inwestycyjna małopolskich MSP z wykorzystaniem funduszy strukturalnych

Z uwagi na prowadzoną przez Komisję Europejską politykę promującą innowacje proekologiczne oraz politykę innowacyjności w Polsce dostępne są różne instrumenty wsparcia finansowego małych i średnich przedsiębiorstw. Dotyczą one udziału MSP w badania naukowych, wdrażania innowacyjnych rozwiązań oraz wspierania rozwoju firm innowacyjnych. Jednym z instrumentów wspierania innowacyjności ze środków publicznych jest realizacja programów wsparcia w ramach PO Innowacyjna Gospodarka, a zwłaszcza działanie 4.4. „Nowe inwestycje o wysokim potencjale innowacyjnym” ukierunkowane na dofinansowanie przedsięwzięć charakteryzujących się wysokim potencjałem innowacyjnym. Jednak słabą stroną tego projektu jest to, że minimalna wartość inwestycji nie może być mniejsza niż 8 mln zł, co z reguły eliminuje mikro- i małe przedsiębiorstwa.

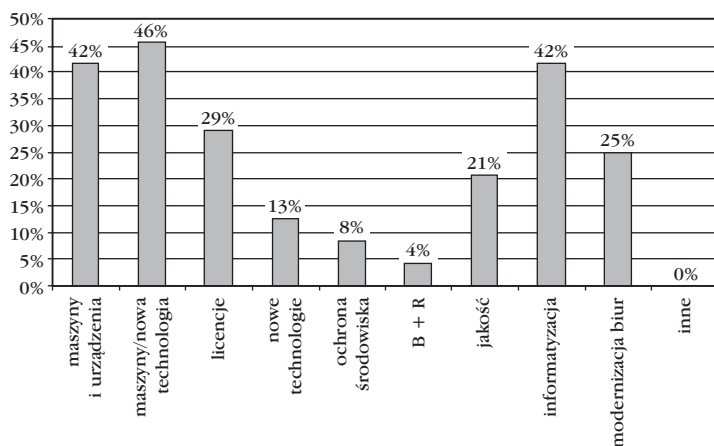
Dlatego też w tej części artykułu zostaną przedstawione badania własne przeprowadzone wśród małopolskich MSP, które pozyskały środki z programów unijnych. Badania zostały przeprowadzone w dwóch grupach. Pierwsze z nich zostały przeprowadzone we wrześniu 2007 roku wśród 30 mikroprzedsiębiorców prowadzących działalność w Małopolsce i starających się o dofinansowanie w ramach ZPO „Innowacyjna Gospodarka”. Wśród ankietowanych dominowały przedsiębiorstwa jednego właściciela (83%), które prowadziły działalność usługową, tylko 8% zajmowało się produkcją. Do badań zostały wybrane zaprezentowane programy, z tego względu, że kwota dofinansowania projektu inwestycyjnego była dużo niższa i bardziej dostosowana do inwestycji realizowanych przez mikro- i małe przedsiębiorstwa.

Z przeprowadzonych badań wynika, że przedsiębiorcy inwestowali przede wszystkim w maszyny i urządzenia ze względu na nową technologię (46%), w informatyzację firmy, choć prawie 60% już w chwili prowadzenia badania posiadało dostęp do internetu. 42% inwestowało w maszyny i urządzenia o podobnych parametrach do posiadanych. Prawie 30% zakupiło licencje, 21% dokonało inwestycji ze względu na podniesienie poziomu jakości oferowanych produktów. 8% realizowało inwestycje związane z ochroną środowiska. Dokładne wyniki badań przedstawiono na rysunku 1.

Drugą grupę badawczą stanowi 45 małopolskich mikroprzedsiębiorców, którzy aplikowali o środki z działania 2.6 „Zostań małopolskim przedsiębiorcą”. Ankiety zostały przeprowadzone w listopadzie 2009 roku. Wszyscy przedsiębiorcy prowadzili jednoosobową działalność gospodarczą, gdyż taki był wymóg tego programu.

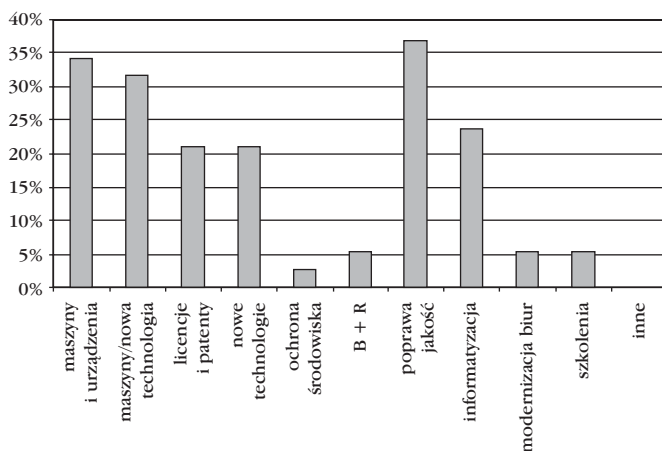
Z przeprowadzonych badań wynika, że dominowały inwestycje związane z poprawą jakości (37%), następnie przedsiębiorcy inwestowali w maszyny

i urządzenia produkcyjne o nowych parametrach, nowe technologie. Kupowali licencje i patenty. Inwestowali także w informatyzację swoich firm. Mniejszy niż w poprzedniej grupie odsetek dokonał inwestycji związanych z ochroną środowiska (3%). Wyniki badań przedstawiono na rysunku 2.

Rys. 1. Struktura inwestycji małopolskich mikroprzedsiębiorców, którzy pozyskali dotacje unijne w ramach programu ZPO „Innowacyjna Gospodarka” w 2007 roku

Źródło: badania własne

Rys. 2. Struktura inwestycji małopolskich mikroprzedsiębiorców, którzy pozyskali dotacje unijne, w 2009 roku, w ramach programu „Zostań małopolskim przedsiębiorcą”

Źródło: badania własne

Z przeprowadzonych badań wynika, że w grupie małopolskich przedsiębiorców, którzy pozyskali dotacje ze środków unijnych, inwestycje związane z szeroko rozumianą ochroną środowiska mają niewielkie znaczenie. W roku 2007 w działalność proekologiczną inwestowało 8% respondentów. Można również zauważyć, że w roku 2009 w badanej populacji odsetek przedsiębiorców inwestujących w ekologię był jeszcze mniejszy i wyniósł tylko 3%.

6. Wnioski

Innowacyjność polskiego sektora małych i średnich przedsiębiorstw jest przedmiotem szerokiej dyskusji szczególnie w aspekcie globalizacji i integracji europejskiej. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw z tego sektora, a szczególnie przedsiębiorstw mikro.

Dlatego też w niniejszym artykule dokonano analizy źródeł finansowania oraz struktury inwestycji w sektorze MSP w Polsce pod kątem inwestycji proekologicznych w okresie przed- i poakcesyjnym Polski do Unii Europejskiej. Z przedstawionych wyników badań można wywnioskować, że do roku 2004 przedsiębiorcy inwestowali głównie w stare maszyny i urządzenia produkcyjne oraz maszyny o podobnych parametrach produkcyjnych do posiadanych. Fakt akcesji Polski do struktur unijnych budził wśród przedsiębiorców wiele emocji zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Obawiali się oni, że zostaną wyparci z rynku przez silniejsze kapitałowo i lepiej zarządzane firmy unijne. Te obawy znalazły swoje odzwierciedlenie w podejmowanych przez nich decyzjach inwestycyjnych. Od 2005 roku widać wyraźną różnicę w strukturze realizowanych działań inwestycyjnych. Przedsiębiorcy zaczęli inwestować w nowoczesne maszyny i urządzenia produkcyjne, realizowali inwestycje z myślą o wprowadzaniu nowych produktów na rynek. Zaczęli również inwestować w B+R oraz ochronę środowiska (tab. 1.). W roku 2005 w porównaniu z 2004 zwiększył się odsetek przedsiębiorców którzy dokonali inwestycji proekologicznych (tab. 2). Jednak z dalszej analizy danych wynika, że w latach 2007–2009 liczba przedsiębiorców inwestujących w szeroko rozumianą ekologię zmalała. Początkowo przedsiębiorcy obawiali się, że wraz z przystąpieniem Polski do rynku unijnego będą musieli w krótkim okresie dostosować się do przepisów unijnych, które w tym względzie są bardziej restrykcyjne niż przepisy polskie. Jednak z czasem okazało się, że proces ten przebiega powoli i pozostawia każdemu z krajów członkowskich dużą swobodę w kształtowaniu prawodawstwa w tym zakresie.

Istotną kwestią dotyczącą podejmowania działań środowiskowych jest uświadomienie sobie rodzaju i zakresu wpływu związanego z prowadzoną działalnością na środowisko. Wyniki badań przeprowadzonych przez PKPP Lewiatan i zaprezen-

towanych w niniejszym artykule wskazują znaczne różnice w zakresie świadomości polskich przedsiębiorców. Z jednej strony czynnikiem różnicującym jest wielkość przedsiębiorstwa (poziom świadomości wzrasta wraz z wielkością przedsiębiorstwa), z drugiej specyfika branży, w której przedsiębiorstwa działają. Wśród tych przedsiębiorstw, które realizowały innowacyjne działania proekologiczne, dominują innowacje ograniczone do ich firmy. Co dziesiąta firma wprowadziła innowacje w skali swojej branży, a tylko 1% na skalę europejską. Z badań wynika również, że istnieją grupy przedsiębiorstw (np. zajmujących się wytwarzaniem produktów izolacyjnych), gdzie świadomość jest znacznie wyższa od przeciętnej. Jako główne przyczyny braku takich inwestycji podawano: brak środków finansowych, brak wiedzy o innowacjach oraz specyfikę branży.

Polskie MSP od początku procesu transformacji gospodarczej borykają się z ograniczonym dostępem do zewnętrznych źródeł finansowania. Jak wykazano w tabeli 7 głównym źródłem finansowania inwestycji był i jest kapitał własny, a dokładniej zysk zatrzymany, co nie pozwala przedsiębiorcom na realizowanie kosztownych inwestycji proekologicznych o charakterze innowacyjnym.

W drugiej części artykułu przedstawiono wyniki badań własnych przeprowadzonych wśród małopolskich MSP, które pozyskały środki z programów wsparcia. W tej grupie przedsiębiorstw można zauważyć, w porównaniu do całej populacji MSP w Polsce, wzrost zainteresowania przedsiębiorców inwestycjami o charakterze innowacyjnym. Dominujące były inwestycje w nowoczesne maszyny i urządzenia produkcyjne, patenty, licencje oraz poprawę jakości. Jednak inwestycje związane z ekologią kształtowały się na bardzo zbliżonym poziomie do całego sektora MSP.

Literatura

- [1] Duda J., *Perspektywy poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw polskich w świetle przeprowadzonych badań ankietowych*, Wyd. Uniwersytet Szczeciński, Kołobrzeg 2001.
- [2] Dz. U., Nr 179, poz. 1484.
- [3] *Environmental Protection Expenditure by Industry in the European Union 1997–2005*, Eurostat Statistics in focus, 2008, no 93.
- [4] *Konkurencyjność sektora MSP*, PKPP Lewiatan, Warszawa 2005.
- [5] Ministerstwo Gospodarki, Departament Prognoz i Analiz, *Trendy rozwojowe sektora MSP w ocenie przedsiębiorców w drugiej połowie 2008 roku*, Warszawa 2009, nr 1.
- [6] *Monitoring kondycji sektora MSP*, PKPP Lewiatan, Warszawa 2006.
- [7] *Monitoring sektora MSP*, PKPP Lewiatan, Warszawa 2004.
- [8] *Monitoring sektora MSP*, PKPP Lewiatan, Warszawa, 2009.

- [9] *Potencjał małych i średnich przedsiębiorstwa w dziedzinie kreowania nowych produktów innowacyjnych – rozwiązania proekologiczne*, PARP, 2009.
- [10] *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006–2007*, (red.) Żołąński A., Zadura-Lichota P., Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2008.
- [11] Smolorz B., *Kierunki procesu ekologizacji gospodarki na świecie i w Polsce*, „Eko-Problemy” 2/2005.
- [12] Starczewska-Krzysztozek M., *Konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw*, w: *Raport z badań „Monitoring kondycji sektora MSP”*, PKPP Lewiatan, 2007.
- [13] Sundbo J., *The theory of innovation. Entrepreneurs, Technology and Strategy*, Edward Eldgar, Cheltenham, UK, 1998.
- [14] www.parp.gov.pl.